

Zbyšek Šustek
(Słowacja)

**PORTRET CZECHOSŁOWACKIEGO PREZYDENTA
KLEMENTA GOTTWALDA (1896-1953)
NA ZNAKACH PIENIĘŻNYCH: ASPEKT PROPAGANDOWY**

Klement Gottwald (ryc. 1) jest w nowoczesnej historii Czechosłowacji postacią bardzo kontrowersyjną. W okresie międzywojennym był sekretarzem generalnym partii komunistycznej, przedstawicielem jej skrzydła radykalnego oraz funkcjonariuszem kierownictwa międzynarodówki komunistycznej w Moskwie. Krótko przed wybuchem wojny był zwoleńnikiem obrony przed agresją niemiecką i podczas wojny przywódcą czechosłowackiej emigracji komunistycznej w Moskwie. Po wojnie został premierem rządu i organizatorem ogromnego wzrostu wpływów partii komunistycznej. W krótkim okresie powojennym formułował koncepcję odbudowy socjalizmu odpowiadającą warunkom Czechosłowacji jako państwa z rozwiniętym przemysłem i tradycją demokratyczną, co przyznają nawet jego krytycy (Kadlec 1991, s. 164). Jednak po przewrocie w lutym 1948 r. stał się absolutnie posłuszny Związkowi Radzieckiemu i współodpowiedzialny za wszelkie bezprawia. W tym czasie był pod dużą psychiczną presją, ponieważ z wieloma naciskami radzieckimi, tak politycznymi jak i gospodarczymi, nie zgadał się. Wiedział też, że znajduje się na



Ryc. 1. Różne portrety Klementa Gottwalda z lat 1945-1953

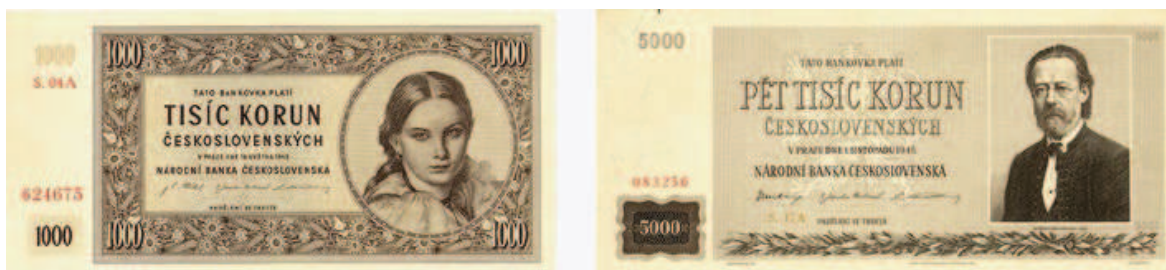


Ryc. 2. Projekty banknotu 1000-koronowego z 1950 r. od czterech autorów (1-2: Josef Kaplický, 3-7: Stanislav Ježek, 8: Václav Sivko, 9-10: Josef Liesler

liście potencjalnych ofiar procesów pokazowych. W partii komunistycznej w tym czasie budowano jego kult podobny do kultu Stalina.

Klement Gottwald w młodości był syfilitykiem, co miało istotny wpływ na jego serce. Władze radzieckie były o tym dobrze poinformowane dzięki poważnemu atakowi serca w Moskwie w 1945 r. W związku z tym postanowiły, że na jego miejsce wybiorą inną osobę, najprawdopodobniej Vladimira Clementisa, późniejszą ofiarę procesów politycznych. Drugiego ataku spowodowanego zmianami ciśnienia w samolocie w drodze na pogrzeb Stalina Gottwald już nie przeżył.

W lipcu 1947 r. rozpoczęto przygotowania emisji nowego pieniądza papierowego



Ryc. 3. Awersy banknotu 1000-koronowego z 1945 r. i 5000-koronowego z 1946 r. jako modele projektów awersu banknotu 1000-koronowego z 1950 r. z portretem K. Gottwalda

(Anonim 1947), według nowych projektów, w miejsce pieniądza wydrukowanego podczas wojny w Londynie oraz dwóch biletów wydrukowanych w Pradze bezpośrednio po zakończeniu wojny (Sém 1977). Był to proces długi, nie bardzo skuteczny, przebiegający pod wpływem coraz większej ideologizacji. Do reformy pieniężnej w 1953 w ten sposób wprowadzono do obiegu trzy nowe bilety (20 koron wzór 1949, 50 koron wzory 1948 i 1950), dwie modyfikacje tekstowe biletów londyńskich (5 koron 1949 i 10 koron 1950). Przygotowano też modyfikację tekstową i kolorową biletu 1000-koronowego wzoru 1945 i całkowicie nowe projekty biletów 10-, 20-, 100- i 500-koronowych. Bilety 100- i 1000-koronowe nawet wydrukowano w ilości potrzebnej dla wprowadzenia do obiegu. Rozpoczęto druk seryjny biletu 20-koronowego. Bilety 10- i 500-koronowe doszły do etapu odbitek próbnych. Podczas przygotowań reformy pieniężnej ich druk kontynuowano jako manewr na pokrycie przygotowań reformy. Jednak dla reformy zamówiono w Związku Radzieckim druk całkowicie innych biletów, z innym wizerunkiem i systemem nominałów.

W ramach tego procesu powstało w roku 1950 też pięć projektów banknotu 1000-koronowego, na którym był portret K. Gottwalda (Němečková et al. 1991, num. 79, 83, 87, 89, 98), jeden w dwóch wariantach od Josefa Kaplickiego (1899-1962), pięć wariantów Stanisława Ježka (1900-2001), jeden Václava Sivka (1923-1974) (1912-2005) oraz dwa projekty Josefa Lieslera (ryc. 2).

Projekty J. Kaplickiego (ryc. 2: 1-2) są graficznie bardzo proste. Po lewej stronie umieszczono pionowo duży numer 1000, w środku panel tekstowy, po prawej stronie duży medalion okrągły z wklejonym zdjęciem K. Gottwalda z lewej. Przy górnym, prawym i dolnym skraju w środku powtarza się tekst TISÍČ KORUN. Tło jednego wariantu jest białe, jednego różowe, z godłem państwowym na panelu tekstowym. Banknot jest oczywiście projektowany z użyciem elementów kompozycyjnych banknotu 1000-koronowego z 1945 r. (proporcje medalionu) i 5000-koronowego z 1946 r. (kompozycja banknotu i kształt godła państwowego, ryc. 3).

Projekty lub raczej szkice S. Ježka mają podobną kompozycję z dużym okrągłym medalionem portretowym na prawej stronie. Cztery z jego projektów mają na lewej stronie barokowo stylizowaną tarczę z numerem 1000. Pierwszy i drugi projekt (ryc. 2: 3-4) mają w środku wizerunek katedry świętego Wita w Pradze, trzeci i czwarty (ryc. 2: 5-6) katedrę świętego Mikołaja na Malej Stranie w Pradze. Na czwartym, na lewo od katedry ma tarczę z godłem państwowym. Na pierwszych trzech projektach portret K. Gottwalda jest po lewej stronie, na czwartym en face. Pierwsze trzy mają tekst przy skraju górnym, czwarty i piąty projekt przy kraju spodnim. Piąty projekt (ryc. 2: 7) jest derywatem czwartego, z którego usunięto katedrę św. Mikołaja. Portret jest inny: z lewej, w czapce, w jakiej Gottwald występował 25 lutego 1948 roku na manifestacji na Rynku Staromiejskim (ryc. 1 w

prawym dole), gdzie ogłosił przyjęcie dymisji ministrów „reakcyjnych” przez prezydenta Beneša oraz „rekonstrukcję” rządu, według swojej propozycji. Ciekawą cechą pierwszych czterech projektów S. Ježka jest wizerunek katedry katolickiej na banknocie państwa z rządzącą ideologią ateistyczną. Jeśli katedrę św. Wita na pierwszych dwóch projektach można interpretować neutralnie jako symbol państwa lub dominantę architektoniczną jego stolicy i siedziby jej prezydenta, wizerunek K. Gottwalda zaś jak wizerunek aktualnego przedstawiciela państwa, to w przypadku katedry św. Mikołaja o takiej interpretacji nie ma mowy. Jest przede wszystkim motywem religijnym. W kontekście omówionych faktów można piąty wariant uważać za wyraz silnej ideologizacji tego projektu.

Projektu Vaclava Sivka (ryc. 2: 8) jest prawie plagiatem w tym czasie obiegającego banknotu 5000-koronowego z 1946 r. Portret umieszczono w prostokącie na prawej stronie banknotu tak, jak portret B. Smetany na bilecie 5000-koronowym (ryc. 3 po prawej), tylko górna i dolna krawędź jest lukowo wklęsła, panel tekstowy na tle z godłem państwowym, a kupon po lewej stronie skomponowano zgodnie z banknotem 5000-koronowym.

Projekty J. Lieslera komponowano też bardzo prosto (ryc. 2: 9-10). Portret jest zawsze na stronie prawej. Na jednym ma całą postać K. Gottwalda w garniturze, w prostokącie pionowym, na drugim tylko jego popiersie w trapezie pionowym. Na lewej stronie ma duży numer 1000 w pozycji pionowej. W środku pola banknotowego jednego projektu ma horyzontalny pas z godłem państwowym i na jego stronach powtarza się sierp i młotek. Na drugim projekcie godła brakuje, sierp i młot są motywem dominującym. To też można interpretować jako gradację ideologizacji projektu.



Ryc. 4. Pamiątkowa moneta 100-koronowa z okazji 30. rocznicy powstania partii komunistycznej z 1951 r. z portretem K. Gottwalda

Tab. 1. Libretto tematyczne biletów skarbowych i banknotów Czechosłowackich dla reformy pieniężnej, koniec listopada 1952 r.

Kčs	Kolor	Awers	Rewers	Język
1	niebieski	ornament	ornament	czeski
3	pomarańczowy	ornament	ornament	słowacki
5	zielony	ornament	ornament	czeski
10	ceglasty	ornament	ornament	słowacki
25	niebieski	Gottwald	ornament	czeski
50	zielony	Gottwald	ornament	słowacki
100	szarobrunatny	Gottwald	Hradczany	czeski

Tab. 2. Libretto tematyczne biletów skarbowych i banknotów Czechosłowackich dla reformy pieniężnej, 5. grudzień 1952, temat „setki” (100 Kčs) dodatkowo modyfikowano 12 grudnia i definitywnie w styczniu 1953 r. po przedłożeniu projektów alternatywnych. Też dodatkowo zamieniono kolor biletów 1- i 3-koronowych.

Kčs	Kolor	Awers	Rewers	Język
1	niebieski	ornament	ornament	oba języki
3	pomarańczowy	ornament	ornament	oba języki
5	zielony	ornament	ornament	oba języki
10	ceglasty	ornament	ornament	oba języki
25	niebieski	J. Žižka	Tábor	oba języki
50	zielony	Zbratanie	Banska Bystrica	oba języki
100	szarobrunatna	?? *)	Hradczany	oba języki

*) 5. grudzień 1952: 100 Kčs – *Ojczyzna od Mikoláša Alša lub Miesiące od Josefa Mánesa, z zegaru astronomicznego w Pradze. Jeszcze 12. grudnia 1952 r. zmieniono temat na związek klasy robotniczej i chłopskiej lub godło państwowe według którego zrobiono projekty alternatywne przedłożone 20. i 24. stycznia 1953 (Ryc. 5).*



Ryc. 5. Niezrealizowane projekty alternatywne awersu banknotu 100-koronowego z godłem państwowym z 20. stycznia 1953 r. (1) i motywem związku klasy robotniczej i chłopskiej z 24. stycznia 1953 r. (2), autor Iwan Iwanowicz Dubasow; oraz rewers czechosłowackiego biletu skarbowego z 1945 r. (3), godło państwowe z pomniku Jana Žižki w Pradze na Vitkovie i awers północnokoreańskiego biletu 100-wonowego z 1947, które stosowano jako modele dla obu projektów niezrealizowanych



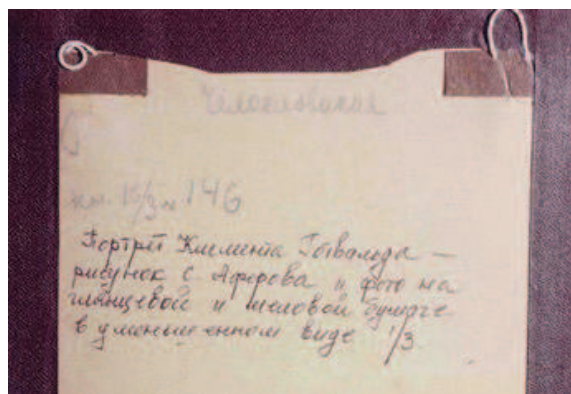
Ryc. 6. Detal banknotu zrealizowanego (po prawej), detali anulatów z śladami dwóch alternatyw modyfikacji tego banknotu na banknot z portretem K. Gottwalda (w środku i z lewej) oraz rekonstrukcje komputerowe prawdopodobnego wizerunku obu wariantów modyfikacji z portretem K. Gottwalda



Ryc. 7. Geneza schematu kompozycyjnego awersu trzech banknotów czechosłowackich (25-, 50- i 100-koronowych) z 1953 r. i kształtu ramki z widokiem figuralnym na podstawie projektów sowieckich biletów skarbowych z 1936 r. (5 i 3 rubli) oraz zrealizowanego biletu 3-rublowego z 1938 r.

Jednak żadnego z owych projektów nie zrealizowano. W tym okresie z portretem K. Gottwalda wprowadzono do obiegu w 1951 r. tylko pamiątkową monetę 100-koronową (kyc. 4) z okazji 30. rocznicy powstania partii komunistycznej, zaprojektowanej przez wybitnego medaliera Otokara Španiela. Jednak na tej monecie jego portret występuje raczej jako personalizowany symbol partii komunistycznej niż jako sam K. Gottwald.

W drugiej połowie 1952 r. zdecydowano się przeprowadzić reformę pieniężną. W związku z tym przygotowano nową koncepcję pieniądza papierowego, z nowymi motywami, z innym systemem nominałów i z ikonografią i ornamentyką podobną do biletów radzieckich z 1947 r. W pierwszym wariantcie koncepcji tematycznej tych biletów z 26 listopada 1952 r. Państwowy bank czechosłowacki zaproponował portret K. Gottwalda na trzy najwyższe nominały 25-, 50- i 100-koronowe (tab. 1), analogicznie biletom 25-, 50- i



Ryc. 8. Opis liniowy oficjalnego portretu K. Gottwalda od grawera A. Aferowa i nowe ramy portretu oraz jego zdjęcia zmniejszone w stosunku 1:3.

100 rubli z portretem W. I. Lenina. W rzeczywistości była to tylko propozycja dyrektora generalnego banku państwowego, inż. Otokara Pohla, który był w tej chwili jedynym pracownikiem banku powiadomionym o reformie. Jednak z powodu braku zgody samego K. Gottwalda opracowano nową koncepcję z motywami rewolucyjnymi i wyzwolenia (tab. 2). Zgodnie z nią w „Goznaku” w Moskwie przygotowano od połowy stycznia do połowy lutego 1953 r. projekty, które z małymi zmianami akceptowano do końca lutego i kolejno wydrukowano.

14 marca 1953 r. K. Gottwald zmarł. Po jego śmierci już nie było potrzebne respektowanie jego decyzji, że jako osoba żywa nie chce być na banknocie. Z tego powodu inż. Bohumil Sucharda, namiestnik ministra skarbu, który załatwiał w Moskwie druk banknotów i bicie monet (tab. 3), zaproponował 17 marca 1953 r. od siebie prywatnie, bez konsultacji w Pradze, zmianę tematu już zatwierdzonej odbitki próbnej banknotu 100-koronowego – związek klasy robotniczej i chłopskiej – na portret prezydenta Gottwalda. W związku z tym w „Goznaku” szukano sposobu modyfikacji awersu tego banknotu. Niedawno sprzedano na jednej aukcji w Brnie dwa anulaty ze śladami dwóch alternatyw modyfikacji

tego banknotu na banknot z portretem K. Gottwalda (ryc. 6). Pierwszy, z medalionem owalnym, był nierealny z powodu kompozycji i braku zgody jedności z banknotami 25- i 50-koronowymi, z elementami ikonograficznymi, komponowanymi według modelu biletu 3-rublowego z 1938 roku (ryc. 7). Druga alternatywa respektowała kształt ramki z postaciami robotnika i chłopa, jednak ramka z portretem była niższa. Z tego powodu należało znaleźć sposób, jak wypełnić przestrzeń pod ramką gałązkami. Zamiast gałązek lipowych, odpowiadających tradycyjnej symbolice narodów zachodniosłowiańskich, zastosowano gałązki wawrzynowe i dębowe. Dla tego wariantu zrobiono opis liniowy portretu oficjalnego K. Gottwalda i nowe ramy (ryc. 8).

Na podstawie owych dwóch anulatów zrobiono rekonstrukcje, jak mogła wyglądać zmodyfikowana setka (ryc. 5). Jednak z powodu dwutygodniowego spóźnienia wydrukowania banknotów, zdecydowano w Pradze rezygnację z setki z portretem K. Gottwalda i banknot wydrukowano w kształcie pierwotnym.

Tab. 3. Chronologia działalności przedstawiciela ministra skarbu inż. Bohumila Suchardy w ciągu przygotowań druku banknotów czechosłowackich w Moskwie dla reformy pieniężnej z 1953 r.

11.12.1952	Sucharda leci do Moskwy
12.12.1952	Umowa o aspektach technicznych pieniądza Tematy awersu 100 Kčs: – godło państwowe – robotnik i rolnik
13. 12.1952	Specyfikacja formy znaków pieniężnych
14-23.12.1952	Specyfikacja spraw handlowych
8.1.1953	Sucharda wraca się do Moskwy
10.1.1953	Sucharda przedkłada zdjęcia Pragi, Hradczan i Táбора. Specyfikuje parametry monet (grubość 1 i 1,2 mm)
12.1.1953	Gotowe pierwsze projekty 1, 3 oraz 5 Kčs
13.1.1953	Powrót do Pragi
20.1.1953	Gotowy awers 100 Kčs z godłem państwowym według modeli rewersu 5 Kčs 1945 (ryc. 5)
22.1.1953	Sucharda znów leci do Moskwy
24.1.1953	Gotowy banknot 100 Kčs „robotnik i chłop“ alternatywa 1, według modeli awersu biletów dla Korei Północnej (ryc. 5) Zatwierdzenie wyglądu monet, strona radziecka nie zgada się z terminem dostawy
29.1.1953	Przedłożono projekty banknotu 10 Kčs
2.2.1953	Korektura odbitek próbnych 1 i 10 Kčs, nowy projekt 100 Kčs ma być gotowy 6. 2.
6.2.1953	Gotowy projekt definitywny 100 Kčs. Przedłożono trzy projekty 100 Kčs, jeden z nich nie oceniano Projekty 3, 5, 25 i 50 Kčs będą 15. – 16. 2. 1953
7.2.1953	Sucharda wraca się do Pragi
16.2.1953	Sucharda leci do Moskwy
18.2.1953	Przedłożono projekty 3 i 5 Kčs, korekta projektów 1, 10 i 100 Kčs

21.2.1953	Błędy na 5 Kčs, 25 Kčs ma być w dwóch wariantach
25.2.1953	Zatwierdzenie odbitek próbnych 3 i 5 Kčs Gotowe projekty 25 Kčs 1x awers, 2x rewers i 50 Kčs. Strona radziecka domaga się odroczenia całej dostawy, część w końcu kwietnia, reszta 20-25 dni później
26.2.1953	Sucharda wraca do Pragi
9.3.1953	Sucharda leci do Moskwy
11.3.1953	Zatwierdzenie awersu 25 Kčs, alternatywa 1 rewersu. Korekta odbitek próbnych 100 Kčs i 50 Kčs
14.3.1953	Błędy na 10 i 100 Kčs
ZMARŁ KLEMENT GOTTWALD	
17.3.1953	Zatwierdzenie odbitek próbnych 10 i 100 Kčs. Korekta odbitek próbnych 25 i 50 Kčs
18.3.1953	Sucharda z własnej inicjatywy wymaga: – przerwać druk awersu 100 Kčs – jak najszybciej przygotować projekt awersu z K. Gottwaldem tak, żeby jeszcze 21.3. mógł go wziąć do Pragi – strona radziecka protestuje, że spowodowałoby to opóźnienie o 14 dni – przedłożono odbitki próbne 25 Kčs
20.3.1953	Odbiór odbitek próbnych 25 Kčs. Dyskusja o dwóch wariantach modyfikacji awersu 100 Kčs z Klementem Gottwaldem: 1. ramka w kształcie pierwotnym 2. medalion owalny
21.3.1953	Sucharda wraca do Pragi
1.4.1953	Sucharda wznów przybywa do Moskwy
2.4.1953	Decyzja – Gottwalda, że 100 Kčs nie będzie. Zatwierdzenie odbitek próbnych 25 i 50 Kčs. Zwrot wzorów starszych czechosłowackich znaków pieniężnych danych do dyspozycji „Goznaku”
9.4.1953	Obrady o pakowaniu i transporcie banknotów
10.4.1953	O godzinie 22.00-23.00 podpisanie umowy o dostawie znaków pieniężnych
??4.1953	Koniec działalności B. Suchardy w Moskwie, kontynuowanie przygotowań reformy w Pradze

Przerwanie tej emisji jednak nie było końcem pomysłu emitowania banknotów nowego wzoru. Za podstawę kolejnej emisji przyjęto rozmiary biletu 500-koronowego z 1973 r. – wszystkie banknoty miały być jednakowo wysokie, szerokość poszczególnych nominałów miała się różnić 5 milimetrami. Banknoty mieli projektować wyłącznie artyści z głębokim przekonaniem socjalistycznym. Dla banknotów w 1973 r. opracowano nowe libretto w pięciu wariantach (tab. 5).

Powrót dogmatyzmu ideologicznego w okresie kulminującej „normalizacji” na początku lat 70. znów otworzył drzwi pomysłowi przedstawienia na banknotach portretu K.

Kčs		Wariant*)	
	1	2	3
10	P. O. Hviezdoslav /S. H. Vajanský	J. Kupecký / Oltarz gotyczny z Levoczy	J. Kupecký
20	L. Janáček	L. Janáček	Ján Žižka / Prokop Holý
50	J. Kupecký	Ľ. Štúr	Ľ. Štúr
100	J. A. Komenský	J. A. Komenský	J. A. Komenský
500	Ľ. Štúr / J. V. Frič	Wielkie Morawy / Narodowe powstanie słowackie	Veľká Morava

Tab. 4. Libretto tematyczne z 1969 r. dla nowych banknotów czechosłowackich

*) Charakterystykę postaci patrz w dodatku

Kčs	Organizacja państwa socjalistycznego	Zwycięstwo pracujących*)	Ruch rewolucyjny*)	Tradycje progresywne*)	Odbudowa socjalistycznego społeczeństwa.
10	K. Gottwald	J. Nálepka	Š. Major	J. Král	Alegoria robotnika
20	K. Gottwald	J. Fučík	A. Zápotocký J. B. Pecka	B. Němcová	Alegoria rolniczk
50	K. Gottwald	K. Šmidke	M. Čulen	Ľ. Štúr	Alegoria naukowca
100	K. Gottwald	A. Zápotocký Z. Nejedlý	J. Wolker S. K. Neuman	J. E. Purkyně	Alegoria pielęgniar
500	K. Gottwald	Słowackie powstanie narodowe	Słowackie powstanie narodowe	Słowackie powstanie narodowe	Słowackie powstanie narodowe
1000	K. Gottwald	K. Gottwald	K. Gottwald	J. A. Komenský	K. Gottwald

Tab. 5. Libretto tematów dla 4. emisji banknotów, koncepcja z 10. lipca 1973 - okres „normalizacji”



Ryc. 9. Projekty z konkursu z 1976 r. (1-3: Ivan Strnad, 4-6: Zdeněk Brdlík, 7-10: Karel Hruška)

Gottwalda. W libretcie przyjęto dwa warianty – jego portret na wszystkich nominałach lub tylko na setce. Jednak żadnego z nadzwyczajnie ideologizowanych wariantów tego libretta nie zaakceptowano.

W 1976 r. na podstawie czwartej alternatywy libretta z 1973 r. opracowano nowe libretto (tab. 6). Przy jego koncepcji już wymagano, żeby banknoty nie „brzęczały” orężem militarnym. Jako kompromis z ideologami partyjnymi, K. Gottwald był jedynym motywem „rewolucyjnym” lub ideologicznym występującym też na setce. Zgodnie z tym librettem



Ryc. 10. Projekty z konkursu z 1976 r. (1-4: Jaroslav Lukavský, 5-7: Albin Brunovský – kolejne modyfikacje projektu, 8; Albin Brunovský – awers banknotu realizowanego)

ogłoszono ograniczony anonimowy konkurs na projekty, a całą emisję proponowano wprowadzić do obiegu jeszcze w ciągu lat 70.

Tab. 6. Przygotowanie 4 emisji banknotów – koncepcja tematyczna z 13 lipca 1976 – okres „normalizacji”

Kčs	Osoba*)
10	P. O. Hviezdoslav
20	J. A. Komenský
50	Ľ. Štúr
100	K. Gottwald
500	Słowackie powstanie narodowe
1000	B. Smetana

*) Charakterystykę postaci patrz w dodatku

W tym konkursie uczestniczyli malarze Ivan Strnad, Karel Hruška, Jozef Liesler i Albín Brunovský. Przedłożyli kilku wariantów projektów (ryc. 9-10), z których wybrano i zrealizowano projekt Albína Brunovskiego (ryc. 10: 8).

Jednak z powodu braku zainteresowania organów decyzyjnych ich emisją, nowe banknoty rozpoczęto wprowadzać do obiegu dopiero w 1985 r., co roku jeden nominał.



Ryc. 11. Przykład dehonestacji banknotu i jego autora opublikowany w dzienniku austriackim „Kronen Zeitung” jako spontaniczny protest monetarny



Ryc. 12. Medal złoty z portretem K. Gottwalda z 2008 r. emitowany przez prywatną spółkę „International Marketing Services”, Praga, wybity w mennicy krzemnickiej, autor Štefan Novotný

Setkę z portretem K. Gottwalda wprowadzono do obiegu w październiku 1989, krótko przed przewrotem listopadowym. W emocjonalnie napiętej atmosferze przewrotu banknot stał się przedmiotem ostrej krytyki oraz częstych uszkodzeń (ryc. 11), jako manifestacja protestów indywidualnych przeciw byłemu reżimowi politycznemu. W prasie spotykano też ostre i prymitywne ataki skierowane przeciw autorowi całej emisji banknotów z lat 1985-1989, akademickiemu malarzowi Albinowi Brunovskiemu, który w ogóle nie był odpowiedzialny za tematy banknotów owej emisji, a opracował ją na bardzo wysokim poziomie artystycznym. Nawet jego banknot 20-koronowy z 1988 r. oceniono jako najlepszy banknot 1988 r.

Z tych powodów banknot wycofano z obiegu jeszcze w ciągu następnego roku. Paradoksalnie zamiast niego wznowiono druk setki wzoru 1961, wykształconej typowo w stylu realizmu socjalistycznego i może być z motywem jeszcze bardziej zideologizowanym. Ale po 30 latach obiegu tego banknotu już nikt nie zwracał na to uwagi...

Jest pewne, że gdyby setka z portretem K. Gottwalda została wprowadzona do obiegu trzy-cztery lata wcześniej, nie zwracałaby jakiegokolwiek szczególnej uwagi społeczeństwa. Jednak na tym nie skończyły się wyobrażenia K. Gottwalda na numizmatach.

Zwieńczeniem jest złoty medal z jego portretem ze serii „Prezydenci czechosłowaccy” z 2005 r. (ryc. 12), emitowany przez firmę komercyjną „International Marketing Services” w Pradze, skupiającej się na klienteli snobistycznej i inwestorskiej, w wielu przypadkach pochodzącej z byłej nomenklatury partyjnej...

DODATEK

Przegląd alfabetyczny osób występujących w librettach banknotów czechosłowackich z lat 1969-1976

- Marek Čulen (1887-1957) – słowacki funkcjonariusz komunistyczny,
Julius Fučík (1903-1943) – czeski dziennikarz, pisarz, kompozytor, członek nielegalnej partii komunistycznej,
Prokop Holý (Wielki, zw. też Gołym, 1380-1434) – kaznodzieja i ideolog husycki,
Pavol Országh Hviezdoslav (1849-1921) – poeta słowacki,
Leoš Janáček (1854-1928) – kompozytor śląski,
Jan Ámos Komenský (1592-1670) – biskup, filozof, lingwista, przedstawiciel ruchu protestanckiego, twórca pedagogiki,
Janko Kráľ (1822-1876) – pisarz i poeta słowacki,
Jan Kupecký (1666-1740) – malarz praski pochodzenia słowackiego,
Štefan Major (1884-1963) – funkcjonariusz komunistyczny słowacki narodowości węgierskiej,
Ján Nálepká (1912-1943) – kapitan armii słowackiej, dowódca partyzantów na Ukrainie, bohater Związku Radzieckiego,
Zdeněk Nejedlý (1878-1962) – profesor historii sztuki, członek Związku Przyjaźni Czechosłowacko-Sowieckiej, 1939-1945 na emigracji w Moskwie, po wojnie minister kultury i prezes Czechosłowackiej Akademii Nauk,
Božena Němcová (1820-1862) – pisarka czeska z pewną orientacją na problemy socjalne XIX wieku,
Stanislav Kostka Neuman (1875-1947) – poeta, krytyk literacki i dziennikarz czeski z orientacją anarchistyczną i komunistyczną,
Jozef Boleslav Pecka (1849-1897) – czeski poeta i dziennikarz socjalno-demokratyczny,
Jan Evangelista Purkyně (1787-1869) – lekarz, fizjolog, anatom, filozof i poeta czeski,
Bedřich Smetana (1824-1884) – romantyczny kompozytor czeski,
Karol Šmidke (1897-1952) – słowacki funkcjonariusz komunistyczny,
Ľudovít Štúr (1815-1856) – kodyfikator literackiego języka słowackiego, polityk, dziennikarz,
Antonín Zápotocký (1884-1957) – czeski funkcjonariusz partii komunistycznej i związków zawodowych, 1953-1957 prezydent Czechosłowacji,
Svätozár Hurban Vajanský (1847-1916), pisarz, publicysta, krytyk literacki i polityk słowacki,
Jiří Wolker (1900-1924) – proletariacki poeta pochodzenia morawskiego, z orientacją na problemy socjalne początku XX wieku, członek partii komunistycznej,
Ján Žižka (około 1360-1424) – dowódca wojsk husyckich, uczestnik bitwy pod Grunwaldem.

PIŠMENICTWO:

Anonym, 1947: Výstava originálů k dřívějším československým papírovým platidlům a archívního materiálu tiskárny bankovek pořádaná u příležitosti vypsání soutěže na novou československou stokorunu. Národní banka Československá, Praha, 37 s.

Kadlec, V., 1991: Podivné konce našich prezidentů. Kruh, Praha, 336 s.

Nemečková, V., Pekárek J. & Šůla, J., 1991: Nerealizované návrhy Československých papírových platidel 1918-1988. Česká numizmatická společnost Hradec Králové, Hradec Králové, 103 p.

Sém, J., 1977: Papírové peníze na území Československa 1762-1975. Česká numizmatická společnost Hradec Králové, Hradec Králové, 188 p.

Šouša, J., Šůla, J., 2006: Peníze v proměnách moderní doby. Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o., Praha – Pelhřimov, 371 s.

Šustek, Z., 2005: Portrét Klementa Gottwalda na nerealizovaných návrhoch československé stokoruny z roku 1953. Merkur revue, 22: 55-60.

Portrait of the Czechoslovak president Klement Gottwald (1896-1953) on money: propagandistic aspect

Summary

Klement Gottwald is a highly controversial personality in the history of Czechoslovakia. Before the war he represented the radical wing in the communist party of Czechoslovakia and an functionary of Communist International in Moscow. Shortly before the World War II he supported defense against the Nazi aggression and during the war he was leader of the Czechoslovak communist exile in Moscow. After the war he became prime minister and organizer of a strong influence of the communist party. At the beginning he supported the independent way of Czechoslovakia to socialism, which would be in accordance with the developed industry and democratic tradition. However, very quickly he became absolutely conform to Soviet Union and co-responsible for many injustices. In that period he was under a strong psychic pressure, because he did not identify many soviet political and economic demands. He knew that he is also on the list of potential victims of show trials. In his youth he was fell ill with syphilis, what had heavy consequences on his heard. The first hard attach he suffered in 1945, the second, provoked by pressure fluctuations in the plain on the travel to the Stalin's funerals, was fatal.

In 1950, in the frame of preparation of a new series of Czechoslovak banknotes several projects of 1000-crown note with his portrait was presented by Josef Kaplický, Stanislav Ježek, Václav Sivko and Josef Liesler. It is highly paradoxical that in some projects his portrait was depicted together with the Cathedral of Saint Vitus in Prague castle or Cathedral of St. Nicolas in the Little Quarter in Pragues. In the first case it can be interpreted neutrally as two symbols of the Czechoslovak statehood, but in the second case it is in contradiction to the atheistic ideology of the then Czechoslovakia. Probably just from this reason the cathedrals were removed from one of the varieties of the projects. In 1951 a commemorative coin with his portrait was issued at occasion of 30th anniversary of founding of the Communist party of Czechoslovakia.

In late 1952, during preparations of the monetary reform of 1953, the State bank proposed to depict his portrait on three highest denominations of the banknotes of new currency, hence 25-, 50- and 100-crown notes. However he himself rejected this proposal.

After his death, on 14 March 1953, the vice-minister of treasury, Bohumil Sucharda, who managed, in secrecy, production of new money in Moscow asked to the already accepted obverse of the 100-crown note be modified to depict the Gottwald's portrait. Two varieties of modification and the line transcription of his official portrait were prepared, but because of the delay of printing the urgently needed banknotes the modifications were stopped and the 100-crown banknote was eventually issued in its original form.

The next occasion for depicting of the Gottwald's portrait on banknotes arose in early 1970-ies, when the issue of a new series of banknotes was broken from ideological motives. In 1973, in the atmosphere of revival of ideological dogmatism a new thematic libretto of banknotes was prepared in five alternatives. In one he figured in all denominations, while in three other in the highest denomination of 1000-crown. This extremely ideologized libretto was not eventually accepted and based on the fourth alternative a new libretto was formulated in 1976, where representatives of culture and education dominated, but the 100-crown note was reserved for K. Gottwald. The issue of this series was delayed and the 100-crown banknote with Gottwald's portrait appeared shortly before the political changes of November 1989. In the excited atmosphere of that period the banknote was largely damaged as a manifestation of individual "monetary" protests. Due to it, it was withdrawn from circulation within one year and printing of the older 100-crown note of 1961 was re-established, in spite of the fact that it was a typical representative of the socialistic realism and degree of its ideologization was higher.

The latest case of depicting K. Gottwald on a numismatic artefact is one of golden medals dedicated to Czechoslovak presidents, issued in 2008-2015 by a Prague private firm for the snobbish clients.

Podziękowanie

Autor dziękuje kombinatowi Goznak w Moskwie za możliwość studiowania projektów banknotów czechosłowackich reformy pieniężnej oraz przyjacielowi Dr. Jaroslavowi Moravcovi z Czeskiego banku narodowego za skany projektów oryginalnych banknotów z portretem Klementa Gottwalda.